

הומש כס"י משולב

פרשת בשלח, שמות יג (יז) - יז, קט"ז פסוקים

פרק יג

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹקֵק אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁבוּ לְאֶחָדֵיהֶם, לְצַד מִצְרַיִם הֵיוּ מִקְרָבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי כְּדִי לְהִטְעוֹת אֶת פְּרַעֲוֵה שִׂיאֵמֶר תּוֹעִים הֵם בְּדַרְךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק הבא) וְאָמַר פְּרַעֲוֵה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וַיִּחַנּוּ לְפָנָי פִּי הַחִירָת הוּא פִּיתוֹם, וְעַכְשָׁיו נִקְרָא פִי הַחִירוֹת עַל שֵׁם שֶׁנֶּעֱשׂוּ בְנֵי חוֹרִין, וְהֵם שְׁנֵי סַלְעִים גְּבוּהִים זָקוּפִים, וְהִגִּיא שְׁבִינֵיהֶם קְרוִי פִי הַסַּלְעִים בֵּין מִגְדָּל וּבֵין הַיָּם לְפָנָי בְּעַל צֶפֶן הוּא נֶשֶׂא מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, כְּדִי לְהִטְעוֹתוֹ, שִׂיאֵמֶר קֶשֶׁה יִרְאֶתוּ. וְעַלֹּי פִירַשׁ אִיּוֹב (אִיּוֹב יב כג) מִשְׁגִּיא לְגוֹיִם וַיֵּאבְדוּם נִכְחָו תַּחְנוּ עַל־הֵימָּה:

(ג) וְאָמַר פְּרַעֲוֵה כְּשִׁישְׁמַע שֶׁהֵם שְׁבִים לְאֶחָדֵיהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן (לְהִלֵּךְ פֶּסֶק יד) ה' יִלְחַם לָכֶם - עֲלֵיכֶם, (בְּרַאשִׁית כ יג) אִמְרֵי לִי אֲחִי הוּא - אִמְרֵי עַל־יָדֵי נְבִיִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֶגֶר עֲלֵיהֶם הַמְדַבֵּר: נְכוּסִים הֵם. כְּלוּאִים וּמְשׁוּקָעִים, וּבִלְעַז שִׁירִי"ץ [לְחוּצִים], כְּמוֹ (תְּהִלִּים פד ז) בְּעַמֵּק הַבְּכָא, (אִיּוֹב כח יא) מִבְּכֵי נְהוֹת, (שֵׁם לח טז) נְבַכִּי יִם. נְכוּסִים הֵם כְּלוּאִים הֵם בְּמַדְבָּר, שִׁאֵינָן יוֹדְעִין לְצַאת מִמֶּנּוּ וְלִהְיוֹת יֹלְכוֹ:

(ד) וַיִּזְקַתֵּי אֶת־לִב־פְּרַעֲוֵה וַיְדַבֵּר אֲחֵרֵיהֶם וְאֶבְרָהָה בְּפְרַעֲוֵה כִּשְׁהִקְב"ה מִתְּנַקֵּם בְּרַשְׁעִים שְׁמוֹ מִתְּגַדֵּל וּמִתְּכַבֵּד. וְכֵן הוּא אֹמֵר (יִזְחָקָל לח כב) וְנִשְׁפָּטִיתִי אֹתוֹ וְגו', וְאַחַר כֵּךְ (שֵׁם פס' כג) וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנִוְדַעְתִּי וְגו', וְאֹמֵר (תְּהִלִּים עו ד) שְׁמָה שֶׁבֶר רִשְׁפִי קֶשֶׁת, וְאַחַר כֵּךְ (שֵׁם פֶּסֶק ב) נִוְדַע בִּיהוָה אֱלֹהִים, וְאֹמֵר (שֵׁם ט יז) נִוְדַע ה' מִשְׁפַּט עֲשֵׂה וּבִכְל־חֵילוֹ כְּפַעֲמָה וְכָל חֵילוֹ. הוּא הַתְּחִיל בְּעִבְרָה וּמִמֶּנּוּ הַתְּחִילָה הַפּוֹרְעָנוֹת וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֵינִי יְקֹקֵק וְיִשְׁשׂוּ־בָנָי. לְהַגִּיד שְׁבַחֵן שֶׁשְׁמַעוּ לְקוֹל מֹשֶׁה, וְלֹא אִמְרוּ הֵיךְ נִתְקַרַּב אֶל רֹדְפֵינוּ, אֲנִי צְרִיכִים לְבְרוּחַ, אֲלֵא אִמְרוּ אֵין לָנוּ אֵל אֲדַבְרֵי בֶן עַמֵּרָם:

(ה) וַיַּגֵּד לְמִלְחָמָה מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם אִיקְטוֹרִין שֶׁלַח עִמָּהֶם, וְכִיֹּן שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁלַּת יָמִים שֶׁקִּבְעוּ לִילֵךְ וּלְשׁוּב וְרָאוּ שִׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפְרַעֲוֵה בְיוֹם הַרְבִּיעִי. בְּחַמִּישִׁי וּבְשִׁשִּׁי רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְלִיל שְׁבִיעִי יִרְדּוּ לַיָּם, בְּשַׁחֲרִית אִמְרוּ שִׁירָה, וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסֶח, לִכְן אֲנוּ קוֹרִין הַשִּׁירָה בְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּהְיֶה לְכָב פְּרַעֲוֵה וְעַבְדָּיו אֲלֵהֶם וְיִהְיֶה נֶהֱפֵךְ מִמָּה שֶׁהָיָה, שֶׁהָיָה אִמְרָה לָהֶם (לְעִיל יב לא) קוֹמוּ צֹאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי, וְנֶהֱפֵךְ לְבַב עַבְדֵי, שֶׁהָיָה לְשַׁעֲבֵר הֵיוּ אֹמְרִים לוֹ (לְעִיל י ז) עַד מִתִּי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ, וְעַכְשָׁיו נֶהֱפֵכּוּ לְרֹדֵף אַחֲרֵיהֶם בְּשִׁבִיל מִמוֹנֵם שֶׁהִשְׁאִילוּם וַיִּאֲמְרוּ מִדֵּי וְאֵת עֲשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעַבְדֵּנוּ. מִעֲבוּד אוֹתָנוּ:

(ו) וַיִּאֲסֹר אֶת־רַכְבּוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ. מִשְׁכֵּם בְּדַבְרֵים, לְקִינוּ וְנִטְלוּ מִמוֹנֵנוּ וּשְׁלַחְנוֹם, בּוֹאוּ עִמִּי, וְאֵין לֹא אֲתִנְהַג עִמָּכֶם כְּשֶׁאֵר מַלְכִים, דֶּרֶךְ שֶׁאֵר מַלְכִים עַבְדָּיו קוֹדְמִין לוֹ בְּמִלְחָמָה, וְאֵין אֲקִדִים לְפָנֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (לְהִלֵּךְ פס' י) וּפְרַעֲוֵה הַקְּרִיב, הַקְּרִיב עַצְמוֹ וּמִיָּהֵר לְפָנָי חִיילוֹתָיו. דֶּרֶךְ שֶׁאֵר מַלְכִים לִיטוֹל בִּיזָה בְּרֹאשׁ כְּמוֹ שִׁבְחָר, אֵין אֲשׁוּה עִמָּכֶם בְּחֻלְק, שֶׁנֶּאֱמַר (לְקַמֵּן טו ט) אֲחֻלֵּק שֶׁלִּי:

(ז) וַיִּקַּח שְׁשֵׁמֶטוֹת רַכְבּוֹ בְּחֹזֶר נִבְחָרִים, בְּחוֹר לְשׁוֹן יַחִיד, כָּל רֹכֵב וְרֹכֵב שְׁבַמְנִין זֶה הָיָה בְּחוֹר וְכָל רַכְבּוֹ מִצְרַיִם וְעִמָּהֶם כָּל שֶׁאֵר הַרְכָּב. וּמֵהֵיכָן הִיוּ הַבְּהֵמוֹת הַלָּלוּ, אִם תֵּאֲמַר מִשֶּׁל מִצְרַיִם, הָרִי נֹאמַר (לְעִיל טו ו) וַיִּמַּת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם, וְאִם תֵּאֲמַר מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל, וְהִלָּא נֹאמַר (לְעִיל י כו) וְגַם מִקְנֵנוּ יִלֵּךְ עִמָּנוּ. מִשֶּׁל מִי הִיוּ, מִן הִירָא אֶת דְּבַר ה' (לְעִיל ט כ). מִכָּאֵן הָיָה רַבִּי שֶׁמְעוֹן אֹמֵר, כְּשֶׁר שְׁבַמְצִרַיִם הַרוּג, טוֹב שְׁבַנְחָשִׁים רְצוּץ אֶת מוֹחוֹ וְשִׁלְשָׁם עַל־כָּלָּו. שְׂרֵי צְבָאוֹת, כְּתַרְגוּמוֹ:

(יז) וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרַעֲוֵה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְלֹא נָחַם. וְלֹא נִהְיָם, כְּמוֹ (שְׁמוֹת לב לד) לֶךְ נָחַה אֶת הָעָם, (מִשְׁלִי ו כב) בְּהִתְלַכְךָ תִּנְחָה אוֹתְךָ כִּי קָרוֹב הוּא וְנוֹחַ לְשׁוּב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם. וּמִדְרָשִׁי אֲגִידָה יֵשׁ הַרְבֵּה בֵּין אֲמַר אֱלֹהִים פִּנְיָנוּם הָעָם יִחְשְׁבוּ מִחֲשַׁבָּה עַל שִׁיבָאוּ וַיִּתְּנוּ לָב לְשׁוּב בְּרִיאָתָם מִלְחָמָה וְשִׁבּוּ מִצְרַיִם: כְּלֹמַחֵם מִלְחָמָה. כְּגוֹן מִלְחַמַּת (בְּמַדְבָּר יד מה) וַיִּרְדַּם הָעַמְלִקִּי וְהַכְּנַעֲנִי וְגו', אִם הִלְכוּ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל הִיוּ חוֹזְרִים. וְמָה אִם כְּשֶׁהִקִּיפֶם דֶּרֶךְ מַעֲוָה אִמְרוּ (בְּמַדְבָּר יד ד) נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֵבָה מִצְרַיִם, אִם הוֹלִיכֶם בְּפִשְׁטָה עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה: **

(יח) וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמְדַבֵּר וַיִּסַּב. הַסִּיבִם מִן הַדֶּרֶךְ הַפִּשְׁטָה לְדֶרֶךְ הָעֻקְמוּהָ יִסְסוּף כְּמוֹ לִים סוּף. וְסוּף הוּא לְשׁוֹן אֲגַם שְׁגָדִים בּוֹ קִנִּים, כְּמוֹ (לְעִיל ב ג) וְתִשֶׁם בְּסוּף, (יִשְׁעִיהוּ יו ו) קִנָּה וְסוּף קָמְלוּ וְחֲמֻשִׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וְחֲמוּשִׁים. אֵין חֲמוּשִׁים אֵלָּא מְזוּיָיִם. לְפִי שֶׁהִסִּיבִן בְּמַדְבָּר גֵּרָם לָהֶם שַׁעֲלוּ חֲמוּשִׁים, שֶׁאֵילוֹ הַסִּיבִן דֶּרֶךְ יִשְׁוֹב לֹא הִיוּ מִחֲמוּשִׁים לָהֶם כָּל מָה שֶׁצְּרִיכִין, אֵלָּא כְּאֵדָם שֶׁעוֹבֵר מִמְקוֹם לְמִקְוֵה וּבִדְעוֹתוֹ לְקִנּוֹת שֶׁם מָה שִׁיבְטָרְךָ, אֲבָל כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ לְמַדְבָּר צְרִיךְ לְזַמֵּן לוֹ כָּל הַצּוֹרֵךְ. וּמִקְרָא זֶה לֹא נִכְתָּב כִּי אִם לְשִׁבֵר אֶת הָאוֹזוֹן, שֶׁלֹּא תִתְּמָה בְּמִלְחַמַּת עַמְלֵק וּבְמִלְחַמַּת סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדִּין, מֵהֵיכָן הִיוּ לָהֶם כָּל־זֵינן שֶׁהִכּוֹם יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב. וְכֵן הוּא אֹמֵר (יְהוֹשֻׁעַ א יד) וְאִתֶּם תִּעְבְּרוּ חֲמוּשִׁים. וְכֵן תִּרְגַּם אוֹנְקֵלוֹס מִזְרְזִין, כְּמוֹ (בְּרַאשִׁית יד יד) וַיִּרַק אֶת חֲנִיכּוֹ - זְרִיז. דְּבַר אַחַר חֲמוּשִׁים אֶחָד מִחֲמֻשָּׁה יֵצְאוּ, וְאַרְבַּעַת חֲלָקִים מִתּוֹ בְּשִׁלַּת יְמֵי אִפִּילָה:

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבִּיעַ הַשְּׁבִיעִים הַשְּׁבִיעִים שִׁישְׁבִיעוּ לְבִנְיָהֶם. וְלִמָּה לֹא הַשְּׁבִיעִים אֶת בְּנֵי שִׁישְׁאוֹהוּ לְאַרְץ כְּנַעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁבִיעִים יַעֲקֹב, אִמְרָה יוֹסֵף אֵין שְׁלִיט הַיִּיִתִּי בְּמִצְרַיִם וְהִיא סִיפֵק בִּידֵי לְעִשׂוֹת, אֲבָל בְּנֵי לֹא יִנְחוּם מִצְרַיִם לְעִשׂוֹת, לִכְךָ הַשְּׁבִיעִים לְכַשִּׁיגְאֹלוֹ וַיֵּצְאוּ מִשֶּׁם שִׁישְׁאוֹהוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶמְרָה פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם. לְאַחֵיו הַשְּׁבִיעִים כֵּן, לְמַדְנֵנוּ שֶׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׁבִיעִים הַעֲלוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר אֲתֶכֶם:

(כ) וַיִּסְעוּ מִסִּבְתָּ בְיוֹם הַשְּׁנִי, שֶׁהָרִי בְּרַאשׁוֹן, בָּאוּ מִרְעַמְסוֹ לְסִכּוֹת וַיִּחַנּוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמְדַבֵּר:

(כא) וַיִּקַּח הַלֵּף לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עֵנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ נִקּוֹד פֶּת"ח, שֶׁהוּא כְּמוֹ הַנְּחוֹתָם, כְּמוֹ (דְּבָרִים א לג) לְרֹאוֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ בָּהּ, שֶׁהוּא כְּמוֹ הַרְאוֹתְכֶם, אֵף כִּאֵן הַנְּחוֹתָם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. וְמִי הוּא הַשְּׁלִיחַ עַמּוּד הָעֵנָן, וְהַקְּב"ה בְּכַבּוּדוֹ מוֹלִיכוֹ לְפָנֵיהֶם. וּמִכָּל מִקְוֵה אֶת עַמּוּד הָעֵנָן הִכִּין הַנְּחוֹתָם עַל יְדוֹ, שֶׁהָרִי עַל יְדֵי עַמּוּד הָעֵנָן הֵם הוֹלִיכִים, וְעַמּוּד הָעֵנָן אֵינוֹ לְאוֹרָה אֵלָּא לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלִילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלִילָה:

(כב) לֹא־יִמְיֵשׁ עַמּוּד הָעֵנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לִילָה לְפָנֵי הָעָם: לֹא יִמְיֵשׁ. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עַמּוּד הָעֵנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לִילָה. מִגִּיד שֶׁעַמּוּד הָעֵנָן מְשִׁלִּים לְעַמּוּד הָאֵשׁ וְעַמּוּד הָאֵשׁ מְשִׁלִּים לְעַמּוּד הָעֵנָן, שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה עוֹלָה זֶה פ

פרק יד

(ט) וַיִּסַּע מִלֶּאֱדָה הַאֲלֵהִים בְּכָל מְקוֹם הוּא אֹמֵר מִלֶּאֱדָה ה', וְכַאֲן מִלֶּאֱדָה הַאֲלֵהִים, אֵין אֱלֹהִים בְּכָל מְקוֹם אֵלָּא דִּין, מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּן בְּדִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אִם הִנְצַל אִם לֹא הִנְצַל עִם מִצְרַיִם הַהֵלֶךְ לִפְנֵי מַתְּנָה יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וְלִקְבַל חֲצִים וּבְלִיסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֵנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם. כִּשְׁחִשְׁכָה וְהַשְׁלִים עִמּוֹד הָעֵנָן אֶת הַמַּחֲנֵה לְעִמּוֹד הָאֵשׁ, לֹא נִסְתַּלַּק הָעֵנָן כְּמוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לְהִסְתַּלַּק עֲרֵבִית לְגַמְרִי, אֵלָּא נִסַּע וְהִלֵּךְ לוֹ מֵאַחֲרֵיהֶם לְהַחֲשִׁיר לְמִצְרַיִם**

(כ) וַיָּבֵא בֵּינוֹן מַתְּנָה מִצְרַיִם וּבֵינוֹן יִשְׂרָאֵל מִשֶׁל לְמַהֲלֵךְ בְּדֶרֶךְ וּבְנוֹ מַהֲלֵךְ לְפָנָיו, בְּאוֹ לְסִטִּים לְשַׁבּוֹת, נִטְלוּ מִלְּפָנָיו וְנִתְּנוּ לְאַחֲרָיו, בְּאוֹ זָאֲבִים מֵאַחֲרָיו, נִתְּנוּ לְפָנָיו, בְּאוֹ לְסִטִּים לְפָנָיו וְזָאֲבִים מֵאַחֲרָיו, נִתְּנוּ עַל זְרוּעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם, כִּךְ (הוֹשֵׁעַ יֵא א ג) וְאֵנִי תְּרַגְלִית לְאַפְרַיִם קָחֶם עַל זְרוּעוֹתָיו וַיְהִי הָעֵנָן וַיִּהְיֶה לְמִצְרַיִם וַיֵּאָרֶךְ אֶת־הַלַּיְלָה וַיֹּאכֵל. עִמּוֹד הָאֵשׁ אֶת הַלַּיְלָה לְיִשְׂרָאֵל, וְהוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם כְּדַרְכּוֹ לְלַכֵּת כֹּל הַלַּיְלָה, וְהַחוֹשֵׁךְ שֶׁל עֶרְפֵל לְצַד מִצְרַיִם וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה מַחֲנֵה אֶל מַחֲנֵה כָּל־הַלַּיְלָה:

(כא) וַיֵּט מִשָּׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הֵימָו וַיִּלְךְ יִקְוֹן אֶת־הֵימָו בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה בְרוּחַ קָדִים שֶׁהָיָה עֲזָה שְׁבֵרוּחוֹת, הָיָה הָרוּחַ שֶׁהִקְבִּ"ה נִפְרַע בָּהּ מִן הַרְשָׁעִים, שְׁנֵאֵמֵר (יִרְמִיָּה יח ז) בְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֶם, (הוֹשֵׁעַ יג טו) יֵבֵא קָדִים רוּחַ ה', (יחֲזַקְאֵל כז כו) רוּחַ הַקָּדִים שֶׁבֶרֶךְ בְּלֵב יָמִים, (יִשְׁעִיָּה כז ח) הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקֶּשֶׁה בְּיוֹם קָדִים כָּל־הַלַּיְלָה וַיִּשָּׂם אֶת־הֵימָו לְחֶרֶבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם. כֹּל מַיִם שֶׁבְּעוֹלָם:

(כב) וַיָּבֵאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבְשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם:

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֵאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוֹס פְּרָעָה וְכִי סוֹס אֶחָד הָיָה, אֵלָּא מִגִּיד שֶׁאֵין כּוֹלֵם חֲשׁוּבִין לְפָנָי הַמְּקוֹם אֵלָּא כּוֹסוֹ אֶחָד רַבְּבָו וּפְרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר שְׁלוֹשֶׁת חֲלָקֵי הַלַּיְלָה קְרוּיִין אֲשֵׁמוֹרוֹת, וְאוֹתָהּ שֶׁלְּפָנָי הַבּוֹקֶר קוֹרָא אֲשֵׁמוֹרֶת הַבּוֹקֶר. וְאוֹמֵר אֵנִי, לְפִי שֶׁהַלַּיְלָה חֲלוּק לְמַשְׁמֵרוֹת שִׁיר שֶׁל מִלֵּאכִי הַשֶּׁרֶת, כֵּת אַחֵר כֵּת לְשִׁלוּשָׁה חֲלָקִים, לְכַךְ קְרוּי אֲשֵׁמוֹרוֹת, וְזֶהוּ שֶׁתְּרַגְּמֵם אוֹנְקוֹלוֹס בְּמַטְרַת וַיִּשְׁקֶף יִקְוֹן אֶל־מַתְּנָה מִצְרַיִם וַיִּשְׁקֶף. וַיִּבֵט, כְּלוֹמֵר פָּנָה אֵלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְתִרְגְּמוּ וְאִסְתְּכִי, אִף הוּא לְשׁוֹן הַבִּטָּה, כְּמוֹ (בְּמַדְבָּר כג יד) שְׁדָה צוֹפִים - חֲקֵל סִכּוֹתָא בְּעִמּוֹד אֵשׁ וַעֲנֵן עִמּוֹד עֵנָן יוֹרֵד וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּסִיט, וְעִמּוֹד אֵשׁ מֵרַתִּיחוֹ, וְטִלְפִי סוֹסִיָּהִם מִשְׁתַּמְטוֹת וַיָּהֶם אֶת מַתְּנָה מִצְרַיִם: וַיִּהְיֶה. לְשׁוֹן מֵהוֹמָה, אִישְׁטוֹרִדִּישׁוֹן בְּלַעַז [מְבוּכָה], עֲרַבְבָּם, נִטְל סִגְנִיּוֹת שֶׁלָּהֶם. וְשִׁנְיָו בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּילִי, כֹּל מְקוֹם שֶׁנִּשְׁמָר בּוֹ מֵהוֹמָה, הִרְעַמְתָּ קוֹל הוּא, וְזֶה אֵב לְכוֹלֵן (שְׁמוּאֵל א' ז י) וַיִּרְעַם ה' בְּקוֹל גָּדוֹל וְגו' עַל פְּלִשְׁתִּים וַיְהוֹמֵם:

(כה) וַיִּסֵּר אֶת אַפְּנוֹ מִרַכְבֹּתָיו מִכַּח הָאֵשׁ נִשְׂרָפוּ הַגִּלְגָּלִים וְהַמְּרַכְבוֹת נִגְרָרוֹת, וְהַיּוֹשִׁבִים בָּהֶם נָעִים וַאֲבִירָהִן מִתְּפַרְקִין וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבְדַּת בְּהִנְהַגָּה שֶׁהָיָה כְּבֵדָה וְקִשָּׁה לָהֶם, בְּמַדָּה שֶׁמִּדּוֹ (לְעִיל ט לד) וַיִּכְבַּד לְבוֹ הוּא וְעַבְדָּיו, אִף כֹּאֵן וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבְדוֹת וַיִּאֲמָר מִצְרַיִם אֲנֹסְדָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִקְוֹן נִלְחַם לָהֶם בְּמִצְרַיִם. בְּמִצְרַיִם. דָּבַר אַחֵר בְּמִצְרַיִם, בְּאַרְץ מִצְרַיִם, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁאֵלוֹ לּוֹקִים עַל הַיָּם, כִּךְ לּוֹקִים אוֹתָם שֶׁנִּשְׁאָרוּ בְּמִצְרַיִם: פ

*
רביעי

(ח) וַיִּחְזַק יִקְוֹן אֶת־לֵב פְּרָעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם שֶׁהָיָה תוֹלָה אִם לְרַדּוֹף אִם לֹא, וְחֲזַק אֶת לְבוֹ לְרַדּוֹף וַיִּרְדְּף אַחֲרָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאִים בְּיַד רַמְזָה. גְּבוּרָה גְּבוּוָה וּמְפּוֹרְסוֹמַת:

*
שני

(ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הֵימָו כְּלִסוֹס רַבְּבָו פְּרָעָה וּפְרָשָׁיו וְחִילוֹ עַל־פִּי הַחִירָת לְפָנָי בְּעַל צִפְּוֹן:

(י) וּפְרָעָה הַקָּרִיב הָיָה לוֹ לְכַתּוּב וּפְרָעָה קָרִב, מֵהוּ הַקָּרִיב, הַקָּרִיב עֲצוּמוֹ וְנִתְּאֵמַר לְקֵדָם לְפָנֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנַה עִמָּהֶם וַיִּשְׁאָר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נִסַּע אַחֲרֵיהֶם בְּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד. דָּבַר אַחֵר וְהִנֵּה מִצְרַיִם נִסַּע אַחֲרֵיהֶם, רָאוּ שֶׁל מִצְרַיִם נִסַּע מִן הַשָּׁמַיִם לְעִזָּז לְמִצְרַיִם. תְּנַחוּמָא וַיִּירָאוּ מֵאֵד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יִקְוֹן. תְּפִשׁוּ אוֹמְנוֹת אֲבוֹתָם. בְּאַבְרָהָם הוּא אֹמֵר (בְּרַאשִׁית יט כז) אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר עִמְדָה שָׁם, בִּיצְחָק (שָׁם כד סג) לְשׁוֹחַ בְּשֵׁדָה, בִּיעֲקֵב (שָׁם כח יא) וַיִּפְגַּע בְּמִקּוֹם:

(יא) וַיִּאֲמָרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמַּבְלִי אֵינִי־קָבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר וְכִי מַחֲמַת חֲסֵרוֹן קָבְרִים שֶׁאֵין קָבְרִים בְּמִצְרַיִם לִיקְבֵר שָׁם לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם. ש"י פו"ר פ"יילנצ"א ד"י נו"ן פושי"ש בלעז [האם בגלל מחסור של לא קברים] מדהואת עשית לנו להוציאנו ממצרים:

(יב) הַלֵּאזִיָּה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ אֵלָיךְ בְּמִצְרַיִם וְהִינֵן דְּבָרוֹ, (לְעִיל ה כא) יִרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפּוֹט לְאַמֵּר חֲדָל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבָד אֶת־מִצְרַיִם מִמֹּתָנוּ בְּמִדְבָּר: מִמּוֹתָנוּ. מֵאֲשֶׁר נִמּוֹת, וְאִם הָיָה נִקּוֹד מִלֵּאפו"ם הָיָה נִבְאָר מִמִּיתָנוּ, עֲכָשִׁיו שֶׁנִּקּוֹד בְּשׁוֹר"ק נִבְאָר מֵאֲשֶׁר נִמּוֹת, וְכֵן (לְהֵלן טז ג) מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ - שְׁנִמּוֹת, וְכֵן (שְׁמוּאֵל ב' יט א) מִי יִתֵּן מוֹתִי דַּבְּשָׁלוֹם - שְׁאֵמוֹת, כְּמוֹ (צְפַנְיָה ג ח) לְיוֹם קוֹמִי לַעֲד, (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב' יח כו) עַד שׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם, שְׁאֵקוֹם, שְׁאֵשׁוּב:

(יג) וַיִּאֲמָר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירָאוּ הַתִּינִיבָו וְרָאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יִקְוֹן אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם מֵהַ שְׁרִאִיתֶם אוֹתָם אֵינוֹ אֵלָּא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא שְׁרִאִיתֶם אוֹתָם וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד לֹא תִסְפוּ לְרָאִיתֶם עוֹד עַד־עוֹלָם:

(יד) יִקְוֹן יִלְחָם לָכֶם בְּשִׁבְלֵיכֶם. וְכֵן (לְהֵלן פס' כה) כִּי ה' נִלְחַם לָהֶם, וְכֵן (אֵיּוֹב יג ח) אִם לֹאֵל תִּרְיֹבוּ, וְכֵן (בְּרַאשִׁית כד ז) וְאֲשֶׁר דָּבַר לִי, וְכֵן (שׁוֹפְטִים ו לא) הָאֵתֶם תִּרְיֹבוּן לְבַעַל וְאַתֶּם תִּתְּרָשׁוּן: פ

*
שלישי

(טו) וַיִּאֲמָר יִקְוֹן אֶל־מֹשֶׁה מַדֵּה־תַּצַּעַק אֵלָי לְמַדְנוּ שֶׁהָיָה מִשָּׁה עִמּוֹד וּמִתְּפַלֵּל, אִמֵּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא עַת עַתָּה לְהַאֲרִיךְ בְּתַפִּילָה שִׁישְׂרָאֵל נִתְּנוּן בְּצָרָה. דָּבַר אַחֵר, מֵהַ תַּצַּעַק אֵלָי עַל־יְהוָה הַדְּבַר תְּלוּי וְלֹא עֲלִיךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁמָר לְהֵלן (יִשְׁעִיָּה מה יא) עַל בְּנֵי וְעַל פּוֹעַל יְדֵי תַצְוִי דְבָר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ. אֵין לָהֶם אֵלָּא לִיסַע, שֶׁאֵין הֵימָו עִמּוֹד בְּפָנֵיהֶם, כְּדֹא זְכוֹת אֲבוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאֵמוּנָה שֶׁהֵאֲמִינוּ בִּי וַיִּצְאוּ, לְקַרְעוֹת לָהֶם הֵימָו:

(טז) וְאַתָּה הָרַם אֶת־מִשְׁפַּח וְנָטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הֵימָו וּבְקַעְהוּ וַיָּבֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבְשָׁה: (יז) וְאֵנִי הִנְנִי מַחֲזֵק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֵאוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲבָבְדָה בְּפְרָעָה וּבְכַל־חִילוֹ בְּרַכְבּוֹ וּבְפְרָשָׁיו: (יח) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֵנִי יִקְוֹן בְּהַכְּבִדִי בְּפְרָעָה בְּרַכְבּוֹ וּבְפְרָשָׁיו:

(כו) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל־מֹשֶׁה נָטָה אֶת־יָדָךְ עַל־הֵימָן וַיִּשְׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם וַיִּסּוּבוּ הַמַּיִם. שזקופים ועומדים כחומה, ישובו למקומם ויכסו על מצרים על־דרכָּבּוּ וְעַל־פְּרָשָׁיו:

(כז) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנֵי בְּקָרָה לַעַת הַשְּׁבוּקָה פִּנּוּה לְבַא לְאִיתָנּוּ לְתוֹקְפוֹ הַרְאִשׁוֹן וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ שֶׁהָיוּ מֵהוֹמָמִים וּמְטוֹרְפִים וּרְצִין לְקִרְאָת הַמַּיִם וַיִּנְעַר יְקֹנֵק אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתברין בים, ונתן הקדוש ברוך הוא בהם חיות לקבל היסורין. וינעל. ושניק, והוא לשון טרוף בלשון ארמי, והרבה יש במדרשי אגדה:

(כח) וַיִּשְׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת־הַרְכָּב וְאֶת־הַפְּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרָעָה כִּךְ דָּרַךְ הַמִּקְרָאוֹת לְכַתּוֹב לִמֶּד יִתִּירָה, כְּמוֹ (לְהִלֵּן כִּז ג) לְכָל כְּלָיו תַּעֲשֶׂה נַחֲשֵׁת, וְכֵן (שֵׁם פִּס' יט) לְכָל כְּלֵי הַמֶּשְׁכָּן בְּכָל עֲבוֹדָתוֹ, (בַּמְדַּבֵּר ד לב) וַיִּתְדוּתָם וּמִיתֵרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם, וְאִינָה אֵלָא תִּיקוֹן לְשׁוֹן הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בְּיָם לְאִינְשָׁאָר בְּהֵם עַד־אֲחָד:

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם:

(ל) וַיִּשְׁעַע יְקֹנֵק בְּיָם הַיָּם וַיִּתְּנֵהוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שִׁפְתַּת הַיָּם. שפלטן הים על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל, כשם שאנו עולים מצד זה כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו:

(לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְקֹנֵק בְּמִצְרַיִם אֶת־הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעֲשִׂתָה יָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. והרבה לשונות נופלין על לשון יד, וכולן לשון יד ממש הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְקֹנֵק וַיִּאֲמִינוּ בִּיקְוֹן וּבִמְשָׁה עֲבָדוֹ: פ

פרק טו

(א) אִזּוֹ יִשְׁרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִיקְוֹן וַיֹּאמְרוּ לְאִמָּר אֲשִׁירָה לִיקְוֹן בִּיגָאָה גָּאָה סוּם וְרַכְבּוֹ רַמָּה בַּיָּם:

(א) אִזּוֹ יִשְׁרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִיקְוֹן וַיֹּאמְרוּ לְאִמָּר אֲשִׁירָה לִיקְוֹן

אז יקיר משה. אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה, וכן (יהושע י יב) אז ידבר יהושע, וכן (מלכים א' ז ח) ובית יעשה לבת פרעה, חשב בלבו שיעשה לה, אף כאן ישיר, אמר לו לבו שישיר, וכן עשה, ויאמרו לאמר אשירה לה! וכן ביהושע, כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה (יהושע י יב) ויאמר לעיני ישראל, וכן שירת הבאר שפתח בה (במדבר כא יז) אז ישיר ישראל, פירש אחריו עלי באר ענו לה. אז יבנה שלמה במה (מלכים יא ז), פירשו בו חכמי ישראל שביקש לבנות ולא בנה. למדנו שהי"ד על שם המחשבה נאמרה, זהו ליישב פשוטו.

אבל מדרשו אמרו רבותינו זכרונם לברכה, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, וכן בכלן חוץ משל שלמה, שפירשוהו, ביקש לבנות ולא בנה. ואין לומר וליישב הלשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון (איוב א ה) ככה יעשה איוב, (במדבר ט כג) על פי ה' יחנו, (שם כ) ויש אשר יהיה הענן, לפי שהן דבר ההוה תמיד, ונופל בו בין לשון עתיד בין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה אינו יכול ליישב בלשון הזה.

בִּיגָאָה גָּאָה שֶׁנִּתְגַּאָה עַל כָּל גָּאָה, כְּתַרְגוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר בָּא הַכֹּפֵל לומר שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות, כשהוא נלחם בחבירו

ומתגבר עליו מפילו מן הסוס, וכאן סוס ורכבו רמה בים. וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו (ישעיהו יב ה) כי גאות עשה, וכן כל השירה תמצא כפולה, (פסוק ב) עזי זמרת יה ויהי לי לישועה, (פסוק ג) ה' איש מלחמה ה' שמו, וכן כולם. דבר אחר כי גאה גאה על כל השירות, וכל מה שאקלס בו עוד יש בו תוספת, ולא כמדת מלך בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו.

סוּם וְרַכְבּוֹ שְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִין זֶה בְּזֶה וְהַמַּיִם מַעֲלִין אוֹתָם לְרוּם וּמוֹרִידִין אוֹתָם לְעוֹמֵק וְאִינן נִפְרְדִין רַמָּה בַּיָּם: למה. השליך. וכן (דניאל ג ו) יתרמא לגוא אתון נורא. ומדרש אגדה, כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר (להלן פסוק ד) ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו (איוב לח ו) מי ירה אבן פנתה, מלמעלה למטה:

(ב) עִזִּי וְזַמְרַתִּי יְהִי וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלַי וְאַנְדָּהוּ אֶלְהִי אָבִי וְאַרְמְמָנָהוּ:

(ב) עִזִּי וְזַמְרַתִּי יְהִי וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה

עזי זמרת יה. אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחתי. עזי כמו עזי בשור"ק, זמרת כמו זמרת. ואני תמה על לשון המקרא שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא אלא בשלושה מקומות שהוא סמוך אצל זמרת, וכל שאר מקומות נקוד שור"ק, (ירמיה טז יט) ה' עזי ומעזי, (תהלים נט י) עזו אליך אשמורה. וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפ"ם כשהיא מארכת באות שלישית ואין השניה בשו"א בחטף, הראשונה נקודה בשור"ק כגון עז עזי, רוק רוקי, חק חקי, עול עולו, יסור עולו (ישעיהו י ז), כל כלו ושלישים על כלו (לעיל יד ז). ואלו שלושה עזי זמרת של כאן, ושל ישעיה (ישעיהו יב ב) ושל תהלים (תהלים קיח יד) נקודים בחטף קמ"ץ, ועוד אין באחד מהם כתוב זמרת אלא זמרת, וכולם סמוך להם ויהי לי לישועה.

לכך אני אומר ליישב לשון המקרא, שאין עזי כמו עזי, ולא זמרת כמו זמרת, אלא עזי שם דבר הוא, כמו (שם קכג א) היושבי בשמים, (עובדיה א ג) שוכני בחגוי סלע, (דברים לג טז) שוכני סנה. וזהו השבח עזי זמרת יה הוא היה לי לישועה, זמרת דבוק הוא לתיבת ה', כמו (שופטים ה כג) לעזרת ה', (ישעיה ט יח) בעברת ה', (קהלת ג יח) על דברת בני האדם. ולשון זמרת לשון (ויקרא כה ד) לא תזמור, (ישעיה כה ה) זמיר עריצים, לשון כסוח וכריתה. עזוז ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה.

ואל תתמה על לשון ויהי שלא נאמר היה, שיש לנו כמה מקראות מדברים בלשון זה, וזה דוגמתו, (מלכים א ו ה) את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב, היה לו לומר עשה צלעות סביב, וכן בדברי הימים (דברי הימים ב' י יז) ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלך עליהם רחבעם, היה לו לומר מלך עליהם רחבעם, (במדבר יד טז) מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם, היה לו לומר שחטם, (שם לו - לז) והאנשים אשר שלח משה וגו' וימותו, מתו היה לו לומר, (שמות ט כא) ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזבו, היה לו לומר עזבו.

זֶה אֵלַי כְּכַבּוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם וְהָיוּ מֵרָאִין אוֹתוֹ בְּאַצְבָּע, רֵאתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם מֵה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים וְאַנְדָּהוּ אֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן נוֹה, (ישעיה לג כ) נוה שאנן, (שם סה י) לנוה צאן. דבר אחר ואנוהו לשון נוּי, אספר נוּי ושבחו לבאי עולם, כגון (שיר השירים ה ט-י) מה דורך מדוד דודי צח ואדום, וכל הענין אֶלְהִי אָבִי וְאַרְמְמָנָהוּ: כלפי אביו. הוא זה וארוממנהו. אלהי אביו, לא אני תחילת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי:

(ג) יְקֹנֵק אִישׁ מִלְחָמָה בַּעַל מִלְחָמוֹת, כְּמוֹ (רות א ג) אִישׁ נַעֲמִי, וְכָל אִישׁ וְאִישׁ מִתּוֹרְגָמִין בַּעַל, וְכֵן (מִלְכִים א' ב ב) וְחִזְקָתָהּ וְהִיֵּית לְאִישׁ - לְגִיבּוֹר יְקֹנֵק שְׂמוֹ. מִלְחָמוֹתָיו לֹא בְּכָלֵי זַיִן, אֵלָא בְּשִׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ שֶׁאֵמַר דּוֹד (שְׁמוּאֵל א' יז מ) וְאִנֹּכִי בָא אֵלַיךְ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת. דָּבָר אַחֵר ה' שְׁמוֹ, אִף בְּשַׁעֲנָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מֵאוֹיְבָיו, אוֹחֵז הוּא בְּמַדְתּוֹ לְרַחֵם

עלה עשן באפו, וכן (איוב ד ט) ומרוח אפו יכלו, וזהו שאמר (ישעיהו מח ט) למען שמי אאריך אפי, כשזעפו נח נשימתו ארוכה, וכשהוא כועס, נשימתו קצרה, (שם) ותהלתי אחטם לך, ולמען תהלתי אשים חטם באפי לסתום נחירי בפני האף והרוח שלא יצאו, לך - בשבילך. אחטם כמו נאקה בחטם במסכת שבת (דף נא ב), כך נראה בעיני.

וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן, (דברים ז ד) חרה אף, כמו (איוב ל ל) ועצמי חרה מני חורב, לשון שריפה ומוקד, שהנחירים מתחממים ונחרים בעת הקצף, וחרון מגזרת חרה, כמו רצון מגזרת רצה, וכן חמה לשון חמימות, על כן הוא אומר (אסתר א יב) וחמתו בערה בו, ובנוח החמה אומר נתקררה דעתו.

נַעֲרָמוּ מַיִם אונקלוס תרגם לשון ערמימות. ולשון צחות המקרא כמו (שיר השירים ז ג) ערמת חטים, ונצבו כמו נד יוכיח. **נַעֲרָמוּ מַיִם**. ממוקד רוח שיצא מאפיק יבשו המים והם נעשו כמין גלים וכריות של ערימה שהם גבוהים.

נִצְבּוּ כַּמּוֹנֵד נְזִלִים כְּמוֹ נֵל. כתרגמו כשור, כחומה. **נֵל**. לשון צבור וכנוס, כמו (ישעיהו יז יא) נד קציר ביום נחלה, (תהלים לג ז) כונס כנד, לא כתיב כנאד אלא כנד, ואילו היה כנד כמו כנאד וכונס לשון הכנסה, היה לו לכתוב מכניס כבנאד מי הים, אלא כונס לשון אוסף וצובר הוא, וכן (יהושע ג טז) קמו נד אחד, (שם יג) ויעמדו נד אחד, ואין לשון קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות וצבורים, ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפ"ם, כמו (תהלים נו ט) שימה דמעתי בנאדך, (שופטים ד יט) את נאד החלב.

קָפְאוּ תְהַמֵּת כמו (איוב י י) וכגבינה תקפיאני, שהוקשו ונעשו כאבנים, והמים זורקים את המצרים על האבן בכח ונלחמים בהם בכל מיני קושי **בְּלִבֵּים**. בחוזק הים, ודרך המקראות לדבר כן, (דברים ד יא) עד לב השמים, (שמואל ב' יח יד) בלב האלה, לשון עיקרו ותוקפו של דבר:

(ט) **אָמַר אַיִב אַרְדֵּף אֲשִׁיג אַחֲלֵק שְׁלָל לְמַד לְאִיב**. לעמו כשפיתם בדברים, ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי **תְּמַלְאֲמוּ** תתמלא מהם **נִפְשֵׁי** רוחי ורצוני. ואל תתמה על תיבה המדברת בשתיים - תמלאמו תמלא מהם, יש הרבה כלשון הזה, (שופטים א טו) כי ארץ הנגב נתתני, כמו נתת לי. (בראשית לז ד) ולא יכלו דברו לשלום, כמו דבר עמו. (ירמיה י כ) בני יצאוני, כמו יצאו ממני. (איוב לא לז) מספר צעדי אגידנו, כמו אגיד לו, אף כאן תמלאמו - תמלא נפשי מהם.

אָרִיק חֲרָבִי אשלוף, ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק נופל בו לשון הרקה, כמו (בראשית מב לה) מריקים שקיהם, (ירמיה מח יב) וכליו יריקו. ואם תאמר אין לשון ריקות נופל על היוצא, אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנה, אבל לא על החרב ועל היין, ולדחוק ולפרש אריק חרבי, כלשון (בראשית יד יד) וירק את חניכיו - אזדיין בחרבי, מצינו הלשון מוסב אף על היוצא, (שיר השירים ג) שמן תורק, (ירמיהו מח יא) ולא הורק מכלי אל כלי, לא הורק הכלי אין כתיב כאן, אלא לא הורק היין מכלי אל כלי, מצינו הלשון מוסב על היין. וכן (יחזקאל כח ז) 'הריקו חרבותם על יפי חכמתך' דחירם.

תוֹרִישְׁמוּ יָדֵי: תוֹרִישְׁמוּ. לשון רישות ודלות, כמו (שמואל א' ב ז) מוריש ומעשיר:

(י) **נִשְׁפַּת בְּרוּחָךְ נִשְׁפַּת**. לשון הפחה, וכן (ישעיהו מ כד) וגם נשף בהם **בְּסִמּוֹ יָם צִלְלוּ שְׁקֵעוּ**, עמקו, לשון (תהלים סט ג) מצולה **בְּעוֹפְרַת** אבר פלו"ם [עופרת] בלעז **בְּמַיִם אֲדִירִים**:

(יא) **מִרְכַּמְכָּה בְּאֵלֶם** בחזקים, כמו (יחזקאל יז יג) ואת אילי הארץ לקח, (תהלים כב כ) אילותי לעזרתי חושה יְקוֹק מִי בְּמִכָּה נֶאֱדָר בְּקֶדֶשׁ נִוְרָא

על בראיו ולזון את כל באי עולם, ולא כמדת מלכי אדמה כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים, ואין בו כח לעשות זו וזו:

(ד) **מִרְכַּבַּת פָּרְעוֹה וְחִילוֹ יִרְהוּ בָיִם** שדי בימא. שדי לשון ירייה, וכן הוא אומר (שמות יט יג) או ירה יירה - או אשתדאה אשתדי, והתי"ו משמשת באלו במקום התפעל **וּמִבְּחָר** שם דבר, כמו (ויקרא טו ט) מרכב, (שם ד) משכב, (לעיל יב טז) מקרא קדש **שְׁלֹשֵׁי טַבָּעוֹ בִּיסִיףוֹ**: **טַבָּעוֹ**. אין טביעה אלא במקום טיט, כמו (תהלים סט ג) טבעתי ביון מצולה, (ירמיה לח ו) ויטבע ירמיהו בטיט, מלמד שנעשה הים טיט לגמול להם כמדתם, ששיעבדו את ישראל בחומר ובלבנים:

(ה) **תְּהַמֵּת יִכְסִימוּ** כמו יכסום, והי"ד האמצעית יתירה בו, ודרך המקראות בכך, כמו (דברים ח יג) ובקרך וצאנך ירביון, (תהלים לו ט) יריון מדשן ביתך. והי"ד ראשונה משמעה לשון עתיד כך פרשהו, טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותן. יכסימו אין דומה לו במקרא בבקודתו, ודרכו להיות נקוד יכסימו במלאפ"ם יְרָדוּ בְּמַצּוֹלַת כְּמוֹ אֲבָן. ובמקום אחר (להלן פסוק י) צללו כעופרת, ובמקום אחר (להלן פסוק ז) יאכלמו קקש, הרשעים קקש הולכים ומטרפין עולין ויורדין, בינונים כאבן, והכשרים כעופרת, שנחו מיד:

(ו) **יְמִינְךָ יִקוֹץ נֶאֱדָרִי בְּכַף יְמִינְךָ יִקוֹץ תִּרְעֵץ אֵיב**:

יְמִינְךָ יְמִינְךָ. שתי פעמים, כשישראל עושין את רצונו של מקום השמאל נעשית ימין.

יְמִינְךָ ה' נלדרי ככת. להציל את ישראל, וימינך השנית תרעץ אויב. ולי נראה אותה ימין עצמה תרעץ אויב, מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא ימינך הנאדרת בכח מה מלאכתה, ימינך היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דוגמתו, (תהלים צב י) כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו, (שם צד ג) עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו, (שם צג ג) נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם, (שם קטו א) לא לנו ה' לא לנו, (הושע ב כג) אענה נאום ה' אענה את השמים, (שופטים ג) אנכי לה' אנכי אשירה, (תהלים קכד א-ב) לולי ה' וכו' לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, (שופטים ה יב) עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר, (ישעיה כו ו) תרמסנה רגל רגלי עני, (תהלים קלו כא-כב) ונתן ארצם לנחלה וכו' נחלה לישראל.

נלדרי. הי"ד יתירה, כמו (איכה א א) רבתי עם שרתי במדינות, (בראשית לא לט) גנבותי יום.

תִּרְעֵץ לְאֵיב. תמיד היא רועצת ומשברת האויב, ודומה לו וירעצו וירוצצו את בני ישראל בשופטים (שופטים י ח). דבר אחר, ימינך הנאדרת בכח היא משברת ומלקה אויב:

(ז) **וּבְרָב גְּאוּנְךָ תִּהְרַס קִמְיֶךָ תִּשְׁלַח חֲרָבְךָ יִאֲכַלְמוּ בְּקֶשׁ:**

וכרב גלונך. אם היד בלבד רועצת האויב, כשהוא מרומם ברוב גאונו, אז יהרס קמיו, ואם ברוב גאונו לבד אויביו נהרסים, קל וחומר כששלח בהם חרון אף יאכלמו.

תהרוס. תמיד אתה הורס קמין נגדך, ומי הם הקמים כנגדו, אלו הקמים על ישראל, וכן הוא אומר (תהלים פג ג) כי הנה אויבך יהמיון, ומה היא ההמיה, (שם פס' ד) על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויביו של מקום:

(ח) **וּבְרוּחַ אֲפִיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם נִצְבּוּ כַּמּוֹנֵד נְזִלִים קָפְאוּ תְהַמֵּת בְּלִבֵּים:**

(ח) **וּבְרוּחַ אֲפִיךָ** היוצא משני נחירים של אף. דיבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם, כדי להשמיע אוזן הבריות כפי ההוה שיוכלו להבין דבר. כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו, וכן (תהלים יח ט)

(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּסְדֹּף הַסִּיעֵן בַּעַל כְּרָחַם, שֶׁעָטְרוּ מִצְרַיִם סוּסִיָּהִם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֹסֶף וְאֲבָנִים טוֹבוֹת, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצֵאִין אוֹתָם בַּיָּם, וְגִדּוּלָה הִיטָה בִּזְזַת הַיָּם מִבִּזְזַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים א יא) תּוֹרֵי זָהָב נֶעֱשֶׂה לָךְ עִם נְקוּדוֹת הַכֹּסֶף, לְפִיכָךְ הוֹצַרְךָ לְהִסְיֵעַן בַּעַל כְּרָחַם וַיִּצְאֹו אֶל־מִדְּבַר־שִׁיר וַיִּלְכְּוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בְּמִדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם:

(כג) וַיָּבֵאוּ מַרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לְשַׁתֵּת מַיִם מִמֶּנָּה כִּי מָרָה הֵם עַל־כֵּן קָרְאָהּ שְׁמָהּ מָרָה:

וַיִּבְאוּ מַרְתָּה. כמו למרה, ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחילתה, והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה"א, שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך ה"א של שרש לתי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה, תתהפך לתי"ו בסמיכתה, כמו (ישעיהו כז ד) חמה אין לי, (אסתר א יב) וחמתו בערה בו, הרי ה"א של שורש נהפכת לתי"ו, מפני שנסמכת אל הו"ו הנוספת, וכן (ויקרא כה מד) עבד ואמה, (בראשית ל ג) הנה אמתי בלהה, (שם ב ז) לנפש חיה, (איוב לג כ) וזהמתו חיתו לחם, (שופטים ד ה) בין הרמה, (שמואל א' ז יז) ותשובתו הרמתה:

(כד) וַיִּלְנְו הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מִדַּהֲנִשְׁתָּהּ: וַיִּלְנְו. לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא - ואתרעמו. כן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם, מתלונן, מתרועע, ולא אמר, לונן, רועם, וכן יאמר הלועז דיקומפליינש"ט ש"י [התלונן], מוסב הדבור אליו באמרו ש"י [עצמו]:

(כה) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּזְרְחוּ יְקֻקֶּךָ לְעַן וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׁם לֹו חֶק וַיִּמְשַׁכֵּט בַּמַּרְה נָתַן לָהֶם מִקְצַת פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁל תוֹרָה שִׁיתַּעֲסֻקוּ בָהֶם, שֶׁבֶת וּפְרָה אֲדוּמָה וְדִינִין וְשָׁם נִסְחָיו. לעם, וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בלשון יפה, בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשתות, אלא נתלוננו:

(כו) וַיֹּאמֶר אֶם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע זֶה קִבְּלָה שִׁיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְקוּלוֹ יְקוּקֶךָ אֱלֹהֶיךָ וְהַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה הִיא עֲשִׂיָּה וְהַאֲזִנְתָּ לְמִצְוֹתַי תִּטָּה אֲזַנִּים לְדַקְדָּק בָּהֶם וְשִׁמְרַתְּ כָל־חֻקֵּי דְבָרִים שֶׁאִין אֲלֵא גִזְרַת מֶלֶךְ בְּלֹא שׁוֹם טַעַם, וַיִּצַר הָרַע מִקְנֵטֵר עֲלֵיהֶם מֵה אִיסוּר בְּאֵלוֹ, לִמָּה נֶאֱסָרוּ, כִּגוֹן לְבִישַׁת כְּלָאִים וְאִכִּילַת חֲזִיר וּפְרָה אֲדוּמָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם כָּל־הַמְחַלְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־אֲשִׁים עֲלֵיךָ כִּי אֲנִי יְקוּקֶךָ רַפְּאֵךְ: לֹא אֲשִׁים עֲלֵיךָ. וְאֵם אֲשִׁים הָרִי הִיא כְּלֵא הוֹשְׁמָה, כִּי אֲנִי ה' רופאך, זֶה מְדַרְשׁוֹ. וְלִפִּי פִּשְׁטוֹ כִּי אֲנִי ה' רופאך ומלמדך תורה ומצוות למען תנצל מהם, כרופא הַזֶּה הָאוֹמֵר לְאָדָם אֵל תֹּאכַל [דבר זה פן יביאך לידי חולי זה], וכן הוא אומר (משלי ג ח) רפאות תהי לשרך: ס

*

חמישי

(כז) וַיָּבֵאוּ אֵילָמָה וְשָׁם שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה עֵינַת מַיִם כִּגְד י"ב שְׁבִטִים נִדְמַנְנוּ לָהֶם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים כִּגְד שְׁבַעִים זִקְנִים וַיַּחֲנִרְשָׁם עַל־הַמַּיִם:

פרק טז

(א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֵאוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְּבַר־סִינַי אֲשֶׁר בֵּין אֵילָם וּבֵין סִינַי בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנַי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. נתפרש היום של חנייה זו, לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן, למדנו שאכלו משירי הבצק [משירי המצה] ששים ואחת סעודות, וירד להם מן בששה עשר באייר, ויום ראשון בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (זפ):

תְּהִלָּת יִרְאוּ מִלְהַגִּיד תְּהִלּוֹתָיו פֶּן יִמְעוּטוּ, כִּמו שֶׁכְּתוּב (שם סה ב) לך דומיה תהלה עֲשֶׂה פְּלֵא:

(יב) נְטִיטֵי יְמִינֶךָ כִּשֶׁהֱקַב"ה נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים, לפי שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתה, וכן הוא אומר (ישעיה לא ג) וה' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עוזר. משל לכלי זכוכית הנתונים בידי אדם, מטה ידו מעט והן נופלים ומשתברין תְּבַלְעֵמוּ אֶרֶץ. מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו (לעיל ט כז) ה' הצדיק:

(יג) נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִסְוֹן גְּאֻלַּת נְהַלְתָּ לְשׁוֹן מִנְהַל, וְאוֹנְקוּלוֹס תִּרְגַּם לְשׁוֹן נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית בְּעִנְיָן אֶל־נִינְה קְדָשְׁךָ:

(יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן מִתְרַגְּזִין חֵיל אֲחֹו יִשְׂבִי פְּלִשְׁתָּה. מפני שהרגו את בני אפרים שמיהרו את הקץ ויצאו בחזקה, כמפורש בדברי הימים (דברי הימים א' ז כא) והרגום אנשי גת:

(טו) אִו נְבַהֲלוּ אֶלְוִפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יִאֲחֻזְמוּ רְעֵד וְהֵלֵא לֹא הִיָּה לָהֶם לִירָא כְּלוּם, שֶׁהָרִי לֹא עֲלִיהֶם הַלּוֹכִים, אֲלֵא מִפְּנֵי אֲנִיּוֹת, שֶׁהָיוּ מִתְאֻנְנִים וּמִצְטַעֲרִים עַל כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִמְגְּוּ כָּל יִשְׂבִי כְּנַעַן: נִמְגּוּ. נִמְסוּ, כִּמו (תהלים סה יא) ברביבים תמוגגנה. אמרו - עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו:

(טז) תִּפְּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ עַל הַרְחוֹקִים וְפָחַד עַל הַקְּרוֹבִים, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב י) כִּי שִׁמְעֵנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וְגו' בְּגִדְל זְרוּעֶיךָ יִדְמֹו כְּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ יְקוּקֶךָ עַד־יַעֲבֹר עַל יַעֲכֹל עַל יַעֲכֹל. כִּתְרַגְּמוּ עִסְוֹן קְנִיטָה. חֲבַבַת מִשְׁאֵר אֲוִמוֹת, כַּחֲפֶץ הַקְּנוֹי בְּדַמִּים יְקִרִים, שֶׁחֲבִיב עַל הָאָדָם:

(יז) תְּבַאֲמוּ נִתְנַבֵּא מִשֶׁה לֹא יִכַּסֵּ לְאֶרֶץ, לִכְךָ לֹא נֶאֱמַר תְּבִיאֵנו וְתִשְׁעַלְמוּ בְּהַר נְחֻלְתֶּךָ מִכּוֹז לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלַּת יְקוּקֶךָ מִכּוֹן לִשְׁכַמְךָ. מִקְדָּשׁ שֶׁל מִטָּה מִכּוֹן כִּגְד כֹּסֵא שֶׁל מַעֲלָה אֲשֶׁר פְּעֻלַת מִקְדָּשׁ אֲדֻנִי כּוֹנֵנוּ יְדִיד: מִקְדָּשׁ. הַטַּעַם עֲלֵיו זִקְף גְּדוֹל, לְהַפְרִידוֹ מִתִּיבַת הַשָּׁם שֶׁלֹּאֲחֵרָיו, הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר כּוֹנֵנוּ יְדִיד ה'. חֲבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהַעוֹלָם נִבְרָא בִּיד אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו מח יג) אֶף יְדֵי יְסֻדֵה אֶרֶץ, וּמִקְדָּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם. וְאֵימַתִּי יִבְנֶה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, בְּזַמֵּן שֶׁה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד, לְעֵתִיד לְבַא שְׁכֵל הַמְּלֹכָה שֶׁל:

(יח) יְקוּקֶךָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. לשון עולמות הוא, והו"ו בו יסוד, לפיכך היא פתוחה, אבל (ירמיהו כט כג) ואנכי היודע וְעַד, שהו"ו בו שימוש, קְמוּצָה הִיא: (ע"י שפתי חכמים שהכוונה על העין, סגולה או בצירי)

(יט) כִּי בָא סוּס פְּרָעָה כֹּאשֶׁר בֹּא בְּרִכְבּוֹ וּבְפִרְשָׁיו בָּיִם וַיִּשָּׁב יְקוּקֶךָ עֲלֵהֶם אֲתִימֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן הִיכָן נִתְנַבְּאָה, כִּשֶׁהִיטָה אַחוֹת אַהֲרֹן, קוֹדֵם שֶׁנּוֹלַד מִשֶׁה, אִמְרָה עֲתִידָה אֲמִי שֶׁתִּלְד בֶּן וְכו', כְּדֵאִיתָא בְּסוּטָה (יג). דְּבַר אַחַר אַחוֹת אַהֲרֹן, לְפִי שֶׁמִּסְמַר נִפְשׁוּ עֲלֵיהֶם כִּשְׁנִצְטַרְעָה, נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ אֶת־הַתֵּיבָה כִּלִּי שֶׁל מִינֵי זָמַר בְּיָדָהּ וַתִּצְאֵן כָּל־הַנְּשִׁימִם אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמִחְלָתָהּ. מוֹבַטְחוֹת הָיוּ צְדָקְנִיּוֹת שֶׁבְּדוֹר שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים, וְהוֹצִיאֵו תוֹפִים מִמִּצְרַיִם:

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ לְיְקוּקֶךָ כִּי־נִבְּאָה גְּאָה סוּס וּרְכַבּוֹ רָמָה בָּיִם: וְתַעַן לָהֶם מַיִס. מִשֶׁה אִמְרָה שִׁירָה לְאֲנָשִׁים, הוּא אִמְרָה וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו, וּמִרְיָם אִמְרָה שִׁירָה לְנָשִׁים: ס

(ב) וילינו וילינו בלעדית בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר: וילינו. לפי שכלה הלחם:

(ג) ויאמרו אלם בני ישראל מי יתן מותנו שנמות, ואינו שם דבר כמו מותנו, אלא כמו עשותנו, חנותנו, שובנו, לעשות אנחנו, לחנות אנחנו, למות אנחנו. ותרגומו לוי דמיתנא, כמו (במדבר יד ב) לו מתנו, הלואי והיינו מתים ביד יקוק בארץ מצרים בשבתנו על סיר הפשר באכלנו לחם לשבע כיהוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל בנך הקהל הזה ברעב: ס

(ד) ויאמר יקוק אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם וילקטו דברי יום ביומו צורך אכילת יום ילקטו ביומו, ולא ילקטו היום לצורך מחר למען אנחנו הולך בתורתנו אם ישמרו מצוות התלויות בו, שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט אס: לא:

(ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום: ס

והיה משנה. ליום ולמחרת. משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע. ואומר אני אשר יביאו והיה משנה, לאחר שיביאו ימצאו משנה במדידה על אשר ילקטו וימודו יום יום, וזהו (להלן פסוק כב) לקטו לחם משנה, בלקיטתו היה נמצא לחם משנה. וזהו (להלן פסוק כט) על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים, נותן לכם ברכה פוישו"ן [שפס] בבית למלאות העומר פעמים ללחם יומים:

(ו) ויאמר משה ואהרן אל בני ישראל ערב כמו לערב וידעתם כי יקוק הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו, תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא ה' הוציא אתכם, שיגיד לכם את השליו:

(ז) ובקר וראיתם את כבוד יקוק לא על הכבוד שנאמר (להלן פסוק י) והנה כבוד ה' נראה בענן נאמר, אלא כך אמר להם, ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאונתם ובשר יתן, אך לא בפנים מאירות יתנה לכם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו ומכרס מלאה, והלחם ששאלתם לצורך, בירידתו לבוקר תראו את כבוד אור פניו שירידתו לכם דרך חיבה בבוקר, שיש שהות להכינו וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא בשמעו את תלנתיכם על יקוק כמו אשר על ה' ונחנו מזה מה אנחנו חשובין כי תלונו תלינו עלינו. שתרגמו עלינו את הכל, את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב.

ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון תפעילו מפני דגשותו וקרייתו, שאילו היה רפה הייתי מפרשו בלשון תפעלו, כמו (שמות יז ג) וילן העם על משה, או אם היה דגוש ואין בו יו"ד ובקרא תלונו, הייתי מפרשו לשון תתלונו, עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים, כמו במרגלים (במדבר יד לו) וילינו עליו את כל העדה:

(ח) ויאמר משה בתת יקוק לכם בערב בשר לאכל וקחם בבקר לשבע בשר לאכול. ולא לשובע, למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע. ומה ראה להוריד לחם בבוקר ובשר בערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא כהוגן, שהרבה בהמות היו להם. ועוד, שהיה אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן להם בשעת טורח, שלא כהוגן בשמע יקוק את תלנתיכם אשר אתם מלינים עליו את האחרים השומעים אתכם מתלונונים ונחנו מזה לא עלינו תלנתיכם כי עלי יקוק:

(ט) ויאמר משה אל אהרן אמר אל בלעדית בני ישראל קרב לפני יקוק למקום שהענן ירד כי שמע את תלנתיכם:

(י) ויהי כדרך אהרן אל בלעדית בני ישראל ויפנו אל המדבר והנה כבוד יקוק נראה בענן: פ

*

ששי

(יא) וידבר יקוק אל משה לאמר: (יב) שמעתי את תלונת בני ישראל דבר אלם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבער לחם וידעתם כי אני יקוק אל הימים:

(יג) ויהי בערב ותעל השליו מן עוף, ושמן מאד ותבס את המנהגה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למנהגה: היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן. ובמקום אחר הוא אומר (במדבר יא ט) וברדת הטל וגו' הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו, וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא:

(יד) ותעל שכבת הטל כשהחמה זורחת עולה הטל שעל המן לקראת החמה, כדרך טל עולה לקראת החמה, אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל, ותסתום את פיה ותניחה בחמה, היא עולה מאליה באויר. ורבותינו דרשו שהטל עולה מן הארץ באויר, וכלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר וגו' והנה על פני המדבר דק דבר דק מחספס מגולה, ואין דומה לו במקרא. ויש לפרש מחספס לשון חפיסא ודלוסקא שבלשון משנה. כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחספס בתוכו בין שתי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף, לשון (בראשית ל לז) מחשוף הלבן דק כפפר על הארץ:

ככפור. כפור יליד"ה בלעז [שכבה קפואה], דעדק כגיר, (ישעיהו כז ט) כאבני גיר, והוא מין צבע שחור, כדאמרינן גבי כסוי הדם (חולין פח:): הגיר והזרניך. דעדק כגיר כגלידא על ארעא, דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ. וכן פירוש דק ככפור, שטוח קלוש ומחובר כגליד. דק טיבב"ש בלעז [דק], שהיה מגליד גלד דק מלמעלה. וכגיר שתרגם אונקלוס, תוספת הוא על לשון העברית, ואין לו תיבה בפסוק:

(טו) ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא הכנת מזון הוא, כמו (דניאל א ה) וימן להם המלך כי לא ידעו מה הוא שיקראוהו בשמו ויאמר משה אלם הוא הלחם אשר נתן יקוק לכם לאכלה:

(טז) וזה הדבר אשר ציה יקוק לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר שם מידה לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו. כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת:

(יז) ויעשרבן בני ישראל וילקטו המרבה והממעט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם ומדדו בעומר, איש איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו, והממעט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת, וזהו נס גדול שנעשה בו:

(יח) וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו: (יט) ויאמר משה אלם איש אל יותר ממנו עד בקר:

(כ) ולא שמעו אל משה ויתרו אנשים דתן ואבירם ממנו עד בקר וירם תולעים לשון רימה ויבאש הרי זה מקרא הפוך, שתחילה הבאיש ולבסוף התליע, כענין שנאמר (להלן פסוק כד) ולא הבאיש ורמה לא היתה בו, וכן דרך כל המתליעים ויקצף עליהם משה:

(כא) וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחס השמש ונמס. הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים, ושתי ממו אילים וצבאים, ואומות

(לב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוִּה יְקֹוֹק מִלֵּא הָעֹמֵר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמַרְתָּ לַגִּזְיָה לְדַרְתֵיכֶם לְמַעַן יֵרָאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֵאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר בְּהוֹצִיאֵי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: לְדוֹוֹתֵיכֶם. בְּיַמֵּי יַרְמִיָּהוּ כִשְׁהִיָּה יַרְמִיָּהוּ מוֹכִיחִם לְמָה אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה, וְהֵם אוֹמְרִים נִיחַ מִלֵּאכְתַּנו וְנַעֲסוֹק בְּתוֹרָה, מֵהֵיכַן נִתְפַּרְסֵם, הוֹצִיא לָהֶם צַנְצַנֵּת הַמֵּן וְאָמַר לָהֶם (יַרְמִיָּהוּ ב' ל"א) הַדּוֹר אַתֶּם רָאוּ דָבָר ה', שָׁמְעוּ לֹא נֹאמַר אֵלָּא רָאוּ, בְּזֵה נִתְפַּרְסוּ אֲבוֹתֵיכֶם, הֲרַבָּה שְׁלוּחֵיךָ יֵשׁ לּוֹ לְמַקּוֹם לְהַכִּין מִזּוֹן לִירְאִיו:

(לג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צַנְצַנֵּת צִלּוּחִית שֶׁל חֹרֵס, כְּתַרְגוּמוֹ אֲחֵת וְתִדְשָׁמָה מִלֵּא הָעֹמֵר מִן וְהִנַּח אֹתוֹ לְפָנַי יְקֹוֹק לְפָנַי הָאֵרוֹן, וְלֹא נֹאמַר מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנְהָ אֵהֵל מוֹעֵד, אֵלָּא שֶׁנִּכְתַּב כַּאֲן בְּפַרְשַׁת הַמֵּן לְמִשְׁמַרְתָּ לְדַרְתֵיכֶם:

(לד) כַּאֲשֶׁר צִוִּה יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנְיַחְהוּ אֲהֲרֹן לְפָנַי הָעֵדוּת לְמִשְׁמַרְתָּ:

(לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶכְלוּ אֶת־הֶמֶן אַרְבַּעַיִם שָׁנָה וְהָלַא חֹסֵר שְׁלוֹשִׁים יוֹם, שֶׁהָרִי בְּחַמִּישָׁה עֶשֶׂר בְּאֵיִר יֵרֵד לָהֶם הַמֵּן תַּחֲלִילָה, וּבְחַמִּישָׁה עֶשֶׂר בְּנִסָּן פֶּסֶק, שֶׁנֹּאמַר (יְהוֹשֻׁעַ ה' י"ב) וַיִּשְׁבוּת הַמֵּן מִמַּחֲרַת, אֵלָּא מִגִּיד שֶׁהַעוֹגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טַעְמוֹ בָּהֶם טַעַם מִן עֵד־בְּאֵם אֶל־אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת לֵאחֲרַי שֶׁעֲבָרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, שְׁאוֹתָהּ שֶׁעֲבָרָה הַיַּרְדֵּן מִיּוֹשֶׁבֶת וְטוֹבָה, שֶׁנֹּאמַר (דְּבָרִים ג' כ"ה) אֵעֲבֹרָה נָא וְאֵרָאָה אֶת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְתַרְגוּמוֹ שֶׁל נוֹשֶׁבֶת יִתְבַּתָּא, רָצָה לֹמַר מִיּוֹשֶׁבֶת אֶת־הֶמֶן אֶכְלוּ עֵד־בְּאֵם אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן. בְּתַחֲלִילֵת הַגְּבוּל, קוֹדֵם שֶׁעֲבָרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא עֲרֻבוֹת מוֹאָב. נִמְצָאוּ מִכַּחֲשִׁיין זֶה אֶת זֶה, אֵלָּא בְּעֲרֻבוֹת מוֹאָב כִּשְׁמַת מֹשֶׁה בִּשְׁבַעָה בְּאֶדְר פֶּסֶק הַמֵּן מִלִּירֵד, וְנִסְתַּפְקוּ מִמֵּן שֶׁלְקִטּוֹ בּוֹ בְּיוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעוֹמֵר בִּשְׁשָׁה עֶשֶׂר בְּנִסָּן, שֶׁנֹּאמַר (יְהוֹשֻׁעַ ה' י"א) וַיֵּאכְלוּ מִעֲבֹר הָאֶרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח:

(לו) וְהָעֹמֵר עֲשֻׂרִית הָאֵיפָה הוּא: עֲשֻׂרִית הָאֵיפָה. הַאֵיפָה שֶׁלֹּשׁ סְאִין, וְהַסָּהָה שֶׁשָׁה קַבִּין, וְהַקֵּב אַרְבַּעָה לֹגִין, וְהַלּוֹג שֶׁשׁ בִּיצִים, נִמְצָא עֲשֻׂרִית הָאֵיפָה אַרְבַּעִים וְשֹׁלוֹשׁ בִּיצִים וְחֹמֶשׁ בִּיצָה, וְהוּא שִׁיעוֹר לְחֵלֶה וְלִמְנַחֹת:

*

שְׁבִיעִי

פֶּרֶק י"ז

(א) וַיִּסְעוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִינַי לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְקֹוֹק וַיַּחֲנוּ בְּרַפְדִּים וַאֲיִן מֵיִם לְשֵׁתֵת הָעָם:

(ב) וַיָּרֶב הָעָם עַסְמִשָׁה וַיֹּאמְרוּ תִנְרַלְנוּ מֵיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מִהֲתִרְבּוּן עִמָּדִי מִהֲתִנְסוּן אֶת־יְקֹוֹק. לֹמַר הַיּוֹכֵל לִתֵּת מֵיִם בְּאֶרֶץ צִיָּה:

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לְמַיִם וַיִּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְּצַמָּא:

(ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְקֹוֹק לֵאמֹר מַה אֲעֲשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעַט וְסִקְלֵנִי. אִם אִמְתִּין עוֹד מַעַט וְסִקְלוֹנִי:

(ה) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לְפָנַי הָעָם וְרָאָה אִם יִסְקְלוּךָ, לְמָה הוֹצֵאתָ לְעַד עַל בְּנֵי וְקַח אֶת־ךָ מִזְקַנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֵדוֹת שִׁירָאוּ שֶׁעַל יַדְךָ הַמַּיִם יוֹצֵאִים מִן הַצּוֹר, וְלֹא יֵאמְרוּ מַעֲיִנוֹת הֵיוּ שֶׁם מִיָּמֵי קֶדֶם וּמִצְדָּךְ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֵר מַה תִּלְמּוֹד לֹמַר אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֵר, אֵלָּא שֶׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמַּטָּה שֶׁאֵינּוּ מוֹכֵן אֵלָּא לְפֹרְעֻנוֹת, בּוֹ לִקָּה

הָעוֹלָם צִדִּין מֵהֶם וְטוֹעֵמִין בָּהֶם טַעַם מִן, וַיּוֹדְעִין מַה שֶׁבַחְן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְתַרְגוּמוֹ שֶׁל נִמְס פֶּשֶׁר, לְשׁוֹן פּוֹשְׁרוֹן, עַל יַדֵּי הַשֶּׁמֶשׁ מִתַּחֲמֵם וּמִפְּשִׁיר, דִּישְׁטִיפִיר"ר [לְהַפְּשִׁיר], וְדוֹגְמַתּוֹ בְּסִנְהֶדְרִין בְּסוֹף אַרְבַּע מִיתוֹת (דף ט"ז):

(כב) וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי לְקִטּוֹ לָחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֵר לְאֶחָד כִּשְׁמַדְדוֹ אֶת לְקִיטַתְּם בְּאֵהִלֵּיהֶם מִצָּאוּ כְּפָלִים, שְׁנֵי הָעוֹמֵר לֵאחָד. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה לְחֶם מִשְׁנֶה - מִשְׁנֶה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ וַיִּבְאֹו כְּלִי־נִשְׂאֵי הָעֵדָה וַיַּנְיָדוּ לְמֹשֶׁה. שְׁאֵלוּהוּ מַה הַיּוֹם מִיּוֹמִים, וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁעִדִּין לֹא הִגִּיד לָהֶם מֹשֶׁה פַרְשַׁת שַׁבַּת שֶׁנִּצְטוּוּהוּ לֹמַר לָהֶם (לְעִיל פֶּסוֹק ה') וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ וְגו', עַד שֶׁשָּׁאֵלוּ אֶת זֹאת, אָמַר לָהֶם (פֶּסוֹק הַבָּא) הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה', שֶׁנִּצְטוּוֹתֵי לֹמַר לָכֵם, וְלִכְךָ עָנְשׁוּ הַכְּתוּב, שֶׁאִמַּר לוֹ (לְהֵלֶן פֶּסוֹק כ"ח) עַד אָנָּה מֵאֲנַתֶּם, וְלֹא הוֹצִיאוּ מִן הַכֹּלֵל:

(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הוּא אֲשֶׁר דְּבַר יְקֹוֹק שֶׁבְּתוֹן שְׁבִתְךָ לְיְקֹוֹק מִחַר אֶת אֲשֶׁר־תֵּאֱמָו אֲפֹו מַה שֶׁאַתֶּם רוֹצִים לֵאפוֹת בְּתַנּוֹר, אִפּוֹ הַיּוֹם, הַכֹּל לְשֵׁנֵי יַמִּים וְאֶת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בְּשִׁלּוֹ וְמָה שֶׁאַתֶּם צָרִיכִים לְבִשֵׁל מִמֶּנּוּ בְּמִים, בְּשִׁלּוֹ הַיּוֹם. לְשׁוֹן אִפִּיָּה נּוֹפֵל בְּלַחֵם, וְלְשׁוֹן בִּישוּל בְּתַבְשִׁיל וְאֶת כָּל־הָעֵדוּף הַנִּיחֵהוּ לָכֵם לְמִשְׁמַרְתָּ לַגִּזְיָה עֲדֵה־בְּקָר:

(כד) וַיַּנְיַחוּ אוֹתוֹ עֲדֵה־בְּקָר כַּאֲשֶׁר צִוִּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרָמָה לֵאדִּתֶּיהָ בּוֹ:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלָהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לְיְקֹוֹק הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֵהוּ בְּשִׁדָּה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלָהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבַּת הַיּוֹם. שְׁחֲרִית שְׁהִיו רִגְלִים לְצִאת וְלִקְוֹט, בָּאוּ לְשִׁאֹל אִם נִצָּא אִם לֹא, אָמַר לָהֶם אֶת שְׁבִידֵכֶם אֶכְלוּ. לְעֵרֵב חֲזָרוּ לְפָנָיו וְשָׁאֵלוּהוּ מַה לְצִאת, אָמַר לָהֶם שַׁבַּת הַיּוֹם. רָאָה אוֹתָם דּוֹאגִים שֶׁמָּא פֶּסֶק הַמֵּן וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ. מַה תִּלְמּוֹד לֹמַר הַיּוֹם, הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ אֲבֵל מִחַר תִּמְצָאוּהוּ:

(כו) שֶׁשֶׁת יָמִים תִּלְקַטְהוּ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בוֹ: וְכִיֹּס הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת. שַׁבַּת הוּא, הַמֵּן לֹא יִהְיֶה בּוֹ, וְלֹא בָּא הַכְּתוּב אֵלָּא לְרַבּוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיָמִים טוֹבִים:

(כז) וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִצְאוּ מִן־הָעָם לְלֶקֶט וְלֹא מִצָּאוּ: ס

(כח) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֲנָה מֵאֲנַתֶּם לְשִׁמְרַתְּךָ וְתוֹרַתְךָ: עַד אֲנָה מֵאֲנַתֶּם. מִשֵּׁל הַדִּיּוֹט הוּא, בְּהַדִּי הוֹצֵא לְקִי כְּרַבָּא, עַל יַדֵּי הַרְשָׁעִים תִּתְגַּנְּנוּ הַכַּשְׂרִין:

(כט) רָאוּ כִּי־יִקְוֹק נָתַן לָכֵם הַשַּׁבַּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן לָכֵם בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי לָחֶם יוֹמִים לָלוּ. בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה' כִּבְבּוֹדוֹ מִזְהִיר אֶתְכֶם עַל הַשַּׁבַּת, שֶׁהָרִי נֹס נַעֲשֶׂה כָּל עֲרֵב שַׁבַּת לִתֵּת לָכֵם לָחֶם יוֹמִים שָׁבוֹן אִישׁ תַּחְתָּיו מִכָּאֵן סִמְכוּ חֲכָמִים אַרְבַּע אֲמוֹת לִיּוֹצֵא חוּץ לְתַחוּם, [ג' לְגוֹפוֹ, וְא' לְפִישׁוֹט יָדֵים וְרַגְלִים] אֶל־יִצְאֵא אִישׁ מִמִּקְמוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי. אֵלּוּ אֶלְפִים אִמָּה שֶׁל תַּחוּם שַׁבַּת, וְלֹא בְּמִפּוֹרֵשׁ, שְׁאִין תַּחוּמִין אֵלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְעִיקְרוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל לֹקֻטֵי הַמֵּן נֹאמַר:

(ל) וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי:

(לא) וַיִּקְרָאוּ בִּיתֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מִן וְהוּא כְּזֹרַע גֹּד לְבָן עֵשֶׂב שֶׁשְׁמוֹ אֵלִיִּידֵר"א [כּוֹסֶבֶר] זֹרַע שֶׁלּוֹ עֵגוּל וְאֵינּוּ לְבָן, וְהַמֵּן הִיָּה לְבָן, וְאֵינּוּ נִמְשַׁל לְזֹרַע גֹּד אֵלָּא לְעֵנִין הָעֵגוּל כְּזֹרַע גֹּד הִיָּה, וְהוּא לְבָן וְנִעְמָו כְּצִפְיַת בְּרִבְשׁ. בְּצֶק שֶׁמֶטְגִּין אוֹתוֹ בְּדִבְשׁ וְקוֹרִין לוֹ אִסְקְרִיטִין בְּלִשׁוֹן מִשְׁנֶה, וְהוּא תַרְגוּמוֹ שֶׁל אוֹנְקִלוֹס:

(יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עַמְלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חַרְבּוֹ. חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדין שעשה על פי הדבור של שכניה: פ

מפטיר (יד) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֱלֹהֵי־מִשְׁחֵה בְּתַב־זֶאת זְכוּרֹן בְּסֹפֶר שְׁבַע עַמְלֵק הַהַזְדוּג לְיִשְׂרָאֵל קוּדֵם לְכָל הָאוֹמוֹת וְשִׁים בְּאֲזֵי יְהוֹשֻׁעַ הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָה, שִׁיְצוּהוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ. כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ כִּי־מַחְהָ אֶמְחָה אֶת־זִכְרֵךְ עַמְלֵק לְכָר אֲנִי מִזְהִירְךָ כֵּן, כִּי חִפְץ אֲנִי לְמַחֲוֹת מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ שֵׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ יִקְוֶה נְסִי. הקדוש ברוך הוא עשה לנו כאן נס גדול. לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו:

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כִּי־יָד עַל־כֶּסֶף זֶה מִלְחָמָה לִיקְוֶה בְּעַמְלֵק מִדֶּרֶךְ־פ:

כי יד על כס יה. ידו של הקדוש ברוך הוא הורמה לישיבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית. ומהו כס, ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקדוש ברוך הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר (תהלים ט ז) האויב תמו חרבות לנצח, זהו עמלק שכתוב בו (עמוס א יא) ועברתו שמרה נצח, (תהלים שם) וערים נתשת אבד זכרם המה, מהו אומר אחריו (שם פס' ח) וה' לעולם ישב, הרי השם שלם, (שם) כונן למשפט כסאו, הרי כסאו שלם:

***

כללי העריכת: ההדגשה בפסוק היא של דיבור המתחיל ברש"י. * כשיש דיבור ארוך ברש"י, בד"כ הוא לא שולב בתוך הפסוק אלא נכתב בסופו, אחרי הפסוק (ומסומן ע"י כוכבית). * כשיש על פסוק אחד ביאורי רש"י יקצרים וארוכים, בד"כ יקצרים שולבו בתוך הפסוק, והארוכים נכתבו בסופו, אחרי הפסוק (ומסומנים ע"י כוכבית).

לעיתים לצורך הרצף שולבו הדיבורים ברש"י כסדר הפסוק, גם כשבמקור הרש"י מופיע קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו, במקרה כזה זה סומן ב- ** בסוף הפסוק, כמו"כ מטבעו של הרש"י המשולב עולים להיות שניונים קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במיקומו. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לגיליון פרשת בראשית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו'.

מהדורה כתב כס"י - ניתן להשיג במערכת שבת' בקול הלשון.

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM

יש מהדורה בכתב גדול יותר - להשיג במייל הנ"ל

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-13331

יישי"כ להרה"ג דוד היונגמן שליט"א על סיועו בעריכת הגליון

פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים, לכן נאמר אשר הכית בו את היאר, יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן קח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ:

(ו) הֲנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שֹׁשׁן עַל־הַצּוּר בְּחַרְבְּ וְהַקֵּיִת בַּצּוּר עַל הַצּוּר לֹא נֹאמַר אֲלֵךְ בַּצּוּר, מֵכֵן שֶׁהִמְטָה הָיָה שֶׁל מִיָּן דָּבַר חֶזֶק וְשִׁמּוֹ סִנְפְרִינוֹן וְהַצּוּר נִבְקַע מִפְּנֵי וְיִצְאֻ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשִׁתְּהָ הָעַם וַיַּעַשׂ בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמְּקוֹם מִסֵּה וּמְרִיבָה עַל־רִיבוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יִקְוֶה לְאֹמֶר הָיָה יִקְוֶה בְּקִרְבָּנוּ אֲסִיָּין: פ

(ח) וַיִּבְּא עַמְלֵק וַיִּלְחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפְּיָדָם: ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים (בפסוק הקודם) ה' יש' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו ה' רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו ה' ראת את אבא. אמר לו אביו איך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו:

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהֵי־יְהוָה בְּחַרְלָנוּ אֲנָשִׁים צַח לָנוּ. לי ולך, השווה לו, מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וכבוד חברך כמורא רבך מנין, שנאמר (במדבר יב יא) ויאמר אהרן אל משה בי אדני, והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר (שם יא כח) אדוני משה כלאם, כלם מן העולם, חייבין הם כלייה, המורדים בך, כאילו מרדו בהקב"ה. צחל לנו אנשים. גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפין היו ויצא ה'לחם צא מן הענן והלחם בו בעמלק מחר אנכי נצב בעת המלחמה אנכי נצב על־ראש הגבעה ומטה ה'אלהים בְּיָדִי:**

(י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ בְּאֲשֶׁר אָמַרְלוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעַמְלֵק וּמִשְׁחֵה אַהֲרֹן וְחֹזֶר עָלָיו רֹאשׁ הַגִּבְעָה: ומשה אהרן וחזר. מכאן לתענית שצריכים שלושה לעבור לפני התיבה, שבתענית היו שרויים. חזר. בנה של מרים היה, וכלב בעלה:

(יא) וְהָיָה בְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרַת יִשְׂרָאֵל וּבְאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבְרַת עַמְלֵק. וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאיתא בראש השנה (ט).:

(יב) וַיָּדִי מֹשֶׁה בְּבָדִים בִּשְׂבִיל שִׁנְתַּעֲצַל בַּמְצוּה וּמִינָה אַחַר תַּחֲתוֹן, נתיקרו ידיו ויקחד אהרן וחזר אָבִן וַיִּשְׁמֹו תַּחֲתוֹן וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְלֹא יִשָּׁב לֹו עַל כֹּר וּכְסֹת. אמר ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער וְאַהֲרֹן וְחֹזֶר תִּמְכְּנוּ בְּיָדֵי מֹזָה אֶחָד וּמֹזָה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה וְהִי מִשָּׁה יָדָיו בְּאִמוֹנָה פְרוּשׁוֹת הַשָּׁמַיִם בְּתַפִּילָה נֹאמְנָה וּנְכוֹנָה עַד־ בְּאֵ הַשָּׁמַיִם. שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיאה באיזו שעה הם נוצחים, והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות: